

Załącznik do uchwały Nr LI/625/23
Rady Powiatu Stargardzkiego
z dnia 22 maja 2023 r.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego

na lata 2023 - 2026

Spis treści

WSTĘP	4
1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE ..	5
2.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej	5
2.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	6
2.3. Ustawa o samorządzie powiatowym	13
2.4. Inne regulacje prawne – krajowe.....	13
3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 14	
3.1. System ochrony zabytków w prawie międzynarodowym	14
3.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
3.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	15
3.2.2. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030) ...	17
3.2.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	17
3.2.4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.....	18
3.2.5. Kontrakt Terytorialny dla Województwa Zachodniopomorskiego (podpisany 12.11.2014 r.) – z aneksem nr 2	18
4. RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA	19
4.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030	19
4.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020... 20	
4.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego.....	20
4.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024.....	21
4.5. Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego.....	22
5. RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH POWIATU)	24
5.1. Program ochrony środowiska Powiatu Stargardzkiego na lata 2017– 2020 z perspektywą na lata 2021-2024.....	24
6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU	24
6.1. Charakterystyka powiatu	24
6.2. Krajobraz kulturowy.....	28

6.3. Zabytki nieruchome.....	28
6.4. Zabytki ruchome.....	29
6.5. Zabytki archeologiczne	30
6.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	30
7. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	31
7.1. Zabytki nieruchome w rejestrze Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:.....	31
7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu.....	38
8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU	39
8.1. Analiza SWOT	39
9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	40
9.1. Priorytetowe cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego	40
9.2. Kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego	41
10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIAT STARGARDZKIEGO.....	43
10.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne	43
10.2. Instrumenty finansowe	43
11. MONITORING DZIAŁANIA PROGRAMU.....	44

WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest środowisko kulturowe w granicach administracyjnych powiatu stargardzkiego. Program ma na celu wskazanie zasadniczych kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami wraz z popularyzacją dóbr kultury i środowiska w latach 2023-2026.

Powiat stargardzki – charakteryzuje się bogatym i wartościowym krajobrazem kulturowym. Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Rozwój powiatu opiera się na zasobach naturalnych, położeniu geograficznym oraz walorach krajobrazu kulturowego, których wykorzystanie powinno stanowić jeden z priorytetów polityki powiatowej.

Istotnym założeniem opracowania „Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami” jest uznanie zasobów dziedzictwa kulturowego za ważny czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości lokalnej. Zasoby te określają i wyznaczają wieloaspektowe uwarunkowania rozwoju powiatu, upowszechniania kultury oraz zwiększenia atrakcyjności turystycznej.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego powiatu stargardzkiego poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Budowę niniejszego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami oparto metodologicznie na opracowaniu: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, Warszawa 2008.

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego omówiono bazując na dokumencie: Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024.

1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu powiatowego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Art. 87 powyższej ustawy, stanowi iż:

1. „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla społeczności lokalnej, turystów i edukacji oraz wspierających inicjatywy sprzyjające wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Rada powiatu przyjmuje program opieki nad zabytkami, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Zarząd powiatu zobowiązany jest przy tym do sporządzania sprawozdania z realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami w okresach dwuletnich, które to sprawozdanie przedstawia radzie powiatu zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy.

Dla Powiatu Stargardzkiego pierwszy program opieki nad zabytkami został opracowany w 2010 r. Został on przyjęty Uchwałą Nr LII/677/10 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 27 października 2010 r. pod nazwą „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2010-2014”. Drugim był „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2015-2018” przyjęty Uchwałą Nr IX/126/15 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 30 września 2015 r. Kolejny „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2019-2022” został przyjęty uchwałą nr VIII/132/19 z dnia 26 czerwca 2019 roku. Obecny dokument jest czwartym programem dotyczącym czteroletniego okresu 2023-2026.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

2.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Podstawowym dokumentem regulującym ochronę zabytków jest Konstytucja RP (tj. Dz. U. z 1997r., Nr 78, poz. 483 ze zm.). Ochrona dziedzictwa kulturowego jest obowiązkiem Państwa i każdego obywatela RP, zadeklarowanym w Konstytucji RP – art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP. Preambuła Konstytucji stanowi, iż: „Naród polski zobowiązuje się do przekazania potomkom dorobku kulturowego”, zatem oczywistym wnioskiem jest wynikająca z tego ochrona dóbr kultury.

Art. 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6 ust. 1

Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

2.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Szczególnym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce jest ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

W **art. 3** ustawa wprowadza definicję zabytku, zabytku nieruchomego, zabytku ruchomego oraz zabytku archeologicznego. Zgodnie z brzmieniem ww. art. **zabytek** to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. **Zabytek nieruchomy** to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1 (odesłanie do definicji zabytku). Natomiast **zabytek ruchomy** to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1 (odesłanie do definicji zabytku). **Zabytek archeologiczny** to zaś zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Ustawa rozróżnia kompetencje i obowiązki w działaniach przy zabytkach na ochronę i opiekę. Ochrona zabytków polega na podejmowaniu działań przez organy administracji publicznej, a opieka należy do obowiązków właścicieli zabytków. Zgodnie z **art. 4** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **ochrona zabytków** polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast **opieka nad zabytkiem**, w myśl **art. 5** przedmiotowej ustawy, sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z **art. 6 ust** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574, 1669),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków, w myśl z **art. 7** ustawy, są:

1) **wpis do rejestru zabytków** - do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy; do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku,

2) **wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa** - na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

a) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,

b) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,

c) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

d) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

e) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

f) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

g) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

h) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- i) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- j) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- k) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- l) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000euro,
- m) innych kategorii, niewymienionych w punktach powyżej, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro.

Wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa dokonuje się na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

3) **uznanie za pomnik historii** Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

4) **utworzenie parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć rada gminy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5) **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na mocy **art. 12** ustawy starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór i wymiary znaku określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. (Dz.U. 2004 Nr 30 poz. 259). Poniżej znajduje się wzór znaku. Powinien on być wykonany z blachy w kształcie pięciokątnej tarczy o wymiarach 185mm x 100mm. Tarcza skierowana winna być ostrzem w dół, a w jej polu – prócz znaku Błękitnej Tarczy zgodnej z Konwencją Haską z 1954 r. – w jej górnej części zamieszczony powinien być napis „Zabytek chroniony prawem”.

Zgodnie z **art. 18**, ust. 1 ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu i aktualizacji analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Ustawa określa, że „w koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków (**art.21**). Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Art. 50 ust. 1 ustawy reguluje ochronę **zabytku ruchomego** w przypadku wystąpienia zagrożenia polegającego na możliwości zniszczenia, uszkodzenia, kradzieży, zaginięcia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku ruchomego wpisanego do rejestru albo na Listę Skarbów Dziedzictwa. W takim przypadku wojewódzki konserwator zabytków ma uprawnienie do wydania decyzji o zabezpieczeniu zabytku ruchomego, który został wpisany do rejestru, zaś minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego wydaje, decyzję o zabezpieczeniu zabytku ruchomego wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa. Zabezpieczenie to następuje w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia i polega na przekazaniu zabytku – w zależności od jego rodzaju - do muzeum, archiwum lub biblioteki.

Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, w przypadku wystąpienia zagrożenia dla **zabytku nieruchomego** wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia.

W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków:

- zabytek ruchomy może być przejęty przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze decyzji, na własność Skarbu Państwa, z przeznaczeniem na cele kultury, oświaty lub turystyki, za odszkodowaniem odpowiadającym wartości rynkowej tego zabytku,
- zabytek nieruchomy może być wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Ustawodawca w **art. 81** dopuszcza możliwość udzielenia przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Udzielenie dotacji może się odbywać wyłącznie na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z **art. 77** może obejmować nakłady konieczne na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;

- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Łączna kwota dotacji udzielonych przez organ stanowiący powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

W **art. 87** ustawa formułuje obowiązek sporządzenia na okres 4 lat powiatowego programu opieki nad zabytkami i nakłada go na zarząd powiatu.

Na mocy **art. 96** ust. 2 ustawy „wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych (...) powiatom, związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa”. W związku z tym, powiat może ustanowić wyodrębnione stanowisko powiatowego konserwatora zabytków.

Art. 103 ustawy określa wyłączne kompetencje starosty w zakresie powierzania opieki społecznym opiekunom zabytku. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, starosta ustanawiania społecznych opiekunów zabytków lub cofa takie ustanowienie. Funkcję społecznego opiekuna zabytków może pełnić osoba fizyczna, której starosta wydaje odpowiednią legitymację, osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadającej osobowości prawnej, którym starosta wydaje zaświadczenie zawierające informację o nadaniu uprawnień opiekuna. Równocześnie starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków.

W art. 102 określone zostały zadania społecznego opiekuna zabytków

1. Społeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o zabytkach.
2. Społeczny opiekun zabytków współdziała z wojewódzkim konserwatorem zabytków i starostą w sprawach ochrony zabytków i opieki nad tymi zabytkami.
3. Społecznym opiekunem zabytków może być osoba, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych, nie była karana za przestępstwa popełnione umyślnie oraz posiada wiedzę w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. Zadania społecznego opiekuna zabytków może wykonywać również osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej.

W art. 104. stwierdza się:

Społeczny opiekun zabytków jest uprawniony do pouczania osób naruszających przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

2.3. Ustawa o samorządzie powiatowym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 4, ust. 1, pkt 7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 1526) określone zostały zadania publiczne o charakterze ponadgminnym wykonywane przez powiat, w tym: „kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

2.4. Inne regulacje prawne – krajowe

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w wielu obowiązujących ustawach:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 503 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.),
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 344),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2020 r. poz.194),
7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, z późn. zm),

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 385),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

3.1. System ochrony zabytków w prawie międzynarodowym

Znaczące dla społeczności zagadnienia dziedzictwa kulturowego znalazły swoje odbicie w przyjmowanych uregulowaniach międzynarodowych. Przykładem są ratyfikowane przez Polskę dokumenty:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturowych w razie konfliktu zbrojnego z 14 maja 1954 r. przyjęta na Konferencji Międzynarodowej w Hadze oraz Drugi Protokół z 26 marca 1999 r. o ochronie i poszanowaniu dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych (błękitna tarcza).
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu- zobowiązująca do ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom swojego dziedzictwa kulturowego.
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r., La Valetta – dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 18 marca 2010 r. Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Dokument postuluje konieczność identyfikacji zasobów mających podlegać ochronie oraz tworzenia i wdrażania systemu ich ochrony. Sygnatariusze zobowiązują się do prowadzenia działań systemowych w celu zapewnienia ochrony i opieki nad dziedzictwem architektonicznym oraz przyjęcia zintegrowanej polityki konserwacji zabytków. Konwencja zakłada współdział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- Europejska konwencja krajobrazowa z 22 października 2000 r. – Florencja, dotycząca wdrażania polityki ochrony krajobrazu, jako dziedzictwa kulturowego, zwracająca uwagę na współpracę na szczeblu regionalnym i lokalnym dotyczących krajobrazu transgranicznego.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 20 października 2005 r. sporządzona w Paryżu, dotycząca ochrony różnorodności form wyrazu kulturowego tworzenia warunków rozwoju kultur i swobodnego oddziaływania na płaszczyźnie lokalnej, krajowej, międzynarodowej.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, uchwalona podczas 32 sesji Zgromadzenia Ogólnego UNESCO w dniu 17 października 2003 roku. Została ratyfikowana przez Polskę 22 października 2010 roku. Konwencja stanowi pierwszy międzynarodowy traktat, który stwarza ramy prawne, administracyjne i finansowe umożliwiające prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i podnoszenia jego rangi. Stanowi zachętę dla krajów świata do dostrzegania wagi tego dziedzictwa i do otaczania go opieką. Konwencja przyjmuje za cele:
 - ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
 - zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup oraz jednostek,
 - doprowadzenie na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym do wzrostu świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
 - zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy w celu realizacji postanowień Konwencji.

3.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

3.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Obecnie przygotowany jest projekt Krajowego programu na lata 2023 - 2026. Obowiązujące dotychczasowe programy zakończyły się w dniu 31 grudnia 2022 r.

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmował lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (*M.P. z 2019 r. poz. 808*). Głównym celem było stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego. W ramach tego programu realizowane były następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełno sprawnościami;
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich;
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełno sprawnościami;
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

3.2.2. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. SOR jest aktualizacją średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. Strategii Rozwoju Kraju 2020. W zapisach Strategii w punkcie „4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).” Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

3.2.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 została przyjęta uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 roku. Jest najważniejszym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego kraju. Zgodnie z koncepcją zabytki powinny podlegać badaniom i ochronie, nawet jeśli na powierzchni ziemi – jak w wypadku wielu stanowisk archeologicznych – nie ma śladów pozwalających na ich eksponowanie. W dokumencie zapisano, iż „odziedziczone” obiekty muszą pełnić funkcje użytkowe współcześnie nadane, zgodne z ich potencjałem i wymogami ochrony. W przeciwnym wypadku niszczeją, giną, tracą wartość, nieodwracalnie zubożając potencjał rozwojowy i obraz dziedzictwa narodowego. Dokument postuluje zatem adaptowanie zabytków do nowych funkcji. Zachodzi więc pytanie o zakres ochrony funkcji zabytków, odnoszący się szczególnie do zabytków techniki (np. zabytkowych elektrowni wodnych). Koncepcja przewiduje, że w perspektywie najbliższych lat rola ochrony zabytków i zainteresowanie nimi społeczeństwa będzie rosło – zwiększanie się zamożności Polaków oraz przekształcenia o charakterze kulturowym będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowego zarówno materialnych jak i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej oraz rangę kultury i turystyki. Ochrona przestrzeni o charakterze symbolicznym, posiadającej ponadprzeciętne walory i znaczny potencjał rozwojowy będzie stopniowo zwiększana poprzez powoływanie kolejnych miejsc o charakterze promocji dziedzictwa kulturowego i naturalnego (miejsca światowego dziedzictwa UNESCO, pomniki historii).

3.2.4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 została przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. Jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 roku. Strategia ta jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrz regionalne. Strategia odegra w nadchodzących latach ważną rolę w procesie programowania środków publicznych, w tym funduszy Unii Europejskiej.

Cel główny polityki regionalnej do roku 2030 realizowany będzie w oparciu o uzupełniające się trzy cele szczegółowe. W drugim celu szczegółowym: *Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych* będą rozwijane i wykorzystywane instrumenty wsparcia ukierunkowane na tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności, innowacyjności i inwestycji w wybranych sektorach. Cel zostanie osiągnięty m. in. poprzez *rozwój kapitału ludzkiego i społecznego*. Ważnym obszarem rozwoju kapitału społecznego jest pełniejsze wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego. Inwestycje w kulturę poprzez wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wspieranie organizacji czasu wolnego, imprez kulturalnych i turystyki kulturowej, współpracę z organizacjami pozarządowymi przyczynią się do podniesienia jakości życia, poczucia zakorzenienia i tożsamości kulturowej oraz przełożą się na wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój gospodarczy. W tym zakresie wspierane będą następujące działania:

- promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury,
- promocja turystyczna mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych.

3.2.5. Kontrakt Terytorialny dla Województwa Zachodniopomorskiego (podpisany 12.11.2014 r.) – z aneksem nr 2

W wyniku negocjacji strona rządowa i strona samorządowa ustaliły ostateczny kształt zmian Kontraktu Terytorialnego w postaci aneksu nr 2. W dniu 5 maja 2017 r. projekt aneksu został zaakceptowany przez Radę Ministrów, a 23 maja 2017 r. przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała ZWZ Nr 816/17). Główne zmiany Kontraktu Terytorialnego Województwa Zachodniopomorskiego wprowadzane aneksem nr 2 dotyczyły rozszerzenia i uszczegółowienia listy projektów kluczowych dla rozwoju regionu i państwa w obszarze kultury

i dziedzictwa kulturowego, ale także innych obszarów m.in. ochrony zdrowia czy gospodarki niskoemisyjnej.

4. RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

4.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z perspektywą do 2030 roku została przyjęta uchwałą Nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 roku. Sformułowana w niej misja rozwoju regionu - *Pomorze Zachodnie – lider niebieskiego i zielonego wzrostu zapewniającego wysoką jakość życia mieszkańców* - zmierza do uzyskania w perspektywie roku 2030 celów rozwojowych zapewniających wyższą jakość życia mieszkańców regionu, w oparciu o potencjał nowoczesnej gospodarki. Przyjęta deklaracja misji pozwala osiągnąć niezbędny konsensus i równowagę między sferą gospodarczą i społeczną – zgodny z konstytucyjnymi założeniami modelu społecznej gospodarki rynkowej oraz zasadami ochrony i zachowania istniejących zasobów i dziedzictwa dla następnych pokoleń.

Strategia identyfikuje obszary priorytetowe, dla których sformułowano cele strategiczne polityki rozwoju województwa zachodniopomorskiego, wyznaczające ścieżkę do osiągnięcia zamierzonej wizji rozwoju regionu w perspektywie roku 2030. Wszystkie kierunkowe działania sektorowe realizowane w ramach szerokiego obszaru aktywności samorządu województwa pozostają zbieżne z tym strategicznym wyborem lub też stanowią jego dopełnienie.

W strategii podkreślono, że konkurencyjną pozycję województwa określa silna pozycja rozwojowa głównych ośrodków miejskich regionu. Pozycja ośrodków miejskich opiera się na dwóch filarach, gdzie jednym z nich są silne układy gospodarcze oddziałujące na możliwie dużą część regionu – obejmujące innowacyjność, systemy klastrowe, sieci powiązań i łańcuchy wartości, umiejętnie połączenie istotnego dla Pomorza Zachodniego komponentu przemysłowego z zachowaniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu.

Spśród zdefiniowanych w strategii czterech celów strategicznych, problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami można wskazać w:

- I cel strategiczny: Otwarta społeczność tj. w:

- celu kierunkowym 1.2: Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu,
- celu kierunkowym 1.3: Rozwój wspólnotowości i tworzenie kapitału społecznego,

- II cel strategiczny: Dynamiczna gospodarka tj. w:

- celu kierunkowym 2.2: Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu,
- celu kierunkowym 2.3: Udoskonalenie strategicznego zarządzania rozwojem gospodarczym regionu,

- III cel strategiczny: Sprawny samorząd tj. w:

- celu kierunkowym 3.1: Rozwój głównych ośrodków miejskich,
- celu kierunkowym 3.2: Rozwój obszarów poza aglomeracyjnych,
- celu kierunkowym 3.3: Zapewnienie zintegrowanej i wydolnej infrastruktury,

- IV cel strategiczny: Partnerski region tj. w:

- celu kierunkowym 3.1: Wykorzystanie potencjału makroregionu Polski Zachodniej.

4.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020

RPO WZ przyjęty przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 18 grudnia 2014 roku Uchwałą nr 2247/14. Obecnie trwają prace nad przyjęciem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2027.

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Wsparcie pochodzące z Programu koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo. Celem strategicznym Programu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

RPO na lata 2014-2020 wskazał m.in. oś priorytetową IV. NATURALNE OTOCZENIE CZŁOWIEKA, zawierającą PRIORYTET INWESTYCYJNY 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

4.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego zaktualizowany został uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XVII/214/20 z dnia 24.06.2020 r. zmieniającą uchwałę w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego jest opracowaniem o charakterze regionalnym, stanowi integralny element planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań. Dzięki zintegrowanemu systemowi planowania

zapewniona jest odpowiednia korelacja planu z koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ze strategią rozwoju województwa.

Jako wojewódzki dokument strategiczny jest powiązany z nową Strategią Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku i stanowi podstawę Zachodniopomorskiego Modelu Programowania Rozwoju.

Cele i kierunki wskazane w Planie podzielono na 3 części: odnoszące się do całego obszaru województwa, do obszarów funkcjonalnych oraz Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego - jako Plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego.

Plan określa uwarunkowania i kierunki rozwoju województwa w zakresie:

- organizacji struktury przestrzennej, w tym podstawowych elementów sieci osadniczej,
- infrastruktury społecznej i technicznej,
- ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- lokalizacji inwestycji publicznych rządowych i samorządu województwa.

4.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024 został przyjęty uchwałą nr XXIX/338/21, z dnia 28 października 2021 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego. Uwzględnia aktualną sytuację faktyczną i prawną, stanowiąc jednocześnie rozwinięcie polityki zapoczątkowanej Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2008-2012 oraz kolejnych programów, na lata 2013-2017 i 2017-2020.

Przyjmuje się do realizacji trzy cele perspektywiczne:

- I. Utrzymanie zabytków, jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego łąd przestrzenny województwa zachodniopomorskiego
- II. Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego

Celom perspektywnym przypisano cele operacyjne i zadania.

Dla osiągnięcia celów strategicznych WPONZ WZ kluczowe jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu. W przypadku poprawy materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, konieczne jest zwiększanie lub utrzymanie co najmniej na dotychczasowym poziomie wysokości środków przeznaczanych na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane) i uwzględnienie priorytetach RPO WZ celów WPONZ WZ.

Część zadań wprost powiązanych z merytoryczną działalnością Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, jako wyspecjalizowaną jednostką w dziedzinie ochrony zabytków będącą instytucją kultury województwa zachodniopomorskiego, została przypisana do realizacji BDZ. Pozostałe, po konsultacjach z Wydziałem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przypisano odpowiednim wydziałom i instytucjom. Należy mieć na uwadze, iż wykonanie zadań przez wskazanego koordynatora i realizatorów wymaga zapewnienia środków finansowych w wysokości zapewniającej ich realizację.

Podmiotem programowania WPONZ WZ jest społeczność województwa, a sam WPONZ WZ przyjmowany uchwałą Sejmiku Samorządu Województwa staje się rodzajem zobowiązania instytucjonalno-społecznego w opisanej dziedzinie. Tym samym w realizację, często w sposób pośredni, będą zaangażowane prawie wszystkie instytucje związane z kulturą i ochroną zabytków, niektóre urzędy administracji rządowej i samorządowej wszystkich szczebli, fundacje, podmioty gospodarcze, uczelnie wyższe, instytucje oświaty, kultury, a także poszczególni obywatele. Biorąc jednak pod uwagę kompetencje i właściwości poszczególnych organów i podmiotów, samorząd województwa zachodniopomorskiego może mieć bezpośredni wpływ na realizację poszczególnych zadań jedynie przez instytucje własne, w tym zwłaszcza Urząd Marszałkowski i swoje instytucje kultury. Działania innych podmiotów, w tym pozostałych jst. mogą być podejmowane z inspiracji samorządu województwa, w ramach autonomicznych decyzji tych podmiotów.

4.5. Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego

Dokument przyjęty uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla Polityki kulturalnej województwa zachodniopomorskiego określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze;
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze Kultury;
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano:

„Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zaszczości oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Należy podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym, niż w innych regionach Polski.

Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodniopomorską.

- Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

- Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie. W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodniopomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat.”

5. RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH POWIATU)

5.1. Program ochrony środowiska Powiatu Stargardzkiego na lata 2017 – 2020 z perspektywą na lata 2021-2024

Program przyjęty Uchwałą nr XXIII/280/17 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 25 stycznia 2017 r. uwzględnia przede wszystkim ochronę środowiska przyrodniczego.

Ochrona środowiska naturalnego jest jedną z głównych dróg prowadzących do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, należy jednak pamiętać, że nie jedyną. O pełnym zrównoważonym rozwoju można mówić po osiągnięciu 4 łaďów: ekologicznego, społecznego, ekonomicznego, przestrzennego.

Podstawowym narzędziem osiągnięcia łaďu ekonomicznego jest ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego. Ład społeczny może być osiągnięty np. poprzez akceptację mieszkańców dla proponowanych i podejmowanych działań. Ład ekonomiczny osiąga się poprzez kształtowanie odpowiedniej struktury gospodarki, ograniczanie bezrobocia. Ład przestrzenny wiąże się np. z odpowiednią lokalizacją terenów przemysłowych, mieszkaniowych, komunikacyjnych i innych.

Za najważniejszy cel uznano: trwały, niezagrażający środowisku naturalnemu rozwój społeczno-gospodarczy powiatu stargardzkiego, a jeden z celów systemowych to: zasoby przyrody - ochrona obiektów cennych przyrodniczo oraz walorów krajobrazu.

Aby osiągnąć wyznaczony cel w opracowaniu zawarto diagnozę stanu środowiska naturalnego na terenie powiatu stargardzkiego, główne problemy ekonomiczne oraz sposoby ich rozwiązania łącznie z harmonogramem działań i źródeł ich finansowania.

6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU

6.1. Charakterystyka powiatu

Powiat Stargardzki istnieje od 1 stycznia 1999 roku. Jest szóstym, co do wielkości powiatem województwa zachodniopomorskiego. Powierzchnia wynosi 1 519,97 km². Zlokalizowany jest w południowo - zachodniej części województwa, w odległości 36 km od Szczecina - stolicy województwa.

Od północy graniczy z powiatami goleniowskim i łobeskim, od zachodu z powiatem gryfińskim i powiatem grodzkim Szczecinem, od wschodu z powiatem drawskim, od południa zaś z powiatami choszczeńskim i pyrzyckim. Powiat składa się z 10 gmin o różnym statusie. Gmina - Miasto Stargard posiada status gminy miejskiej. Stargard, który jest stolicą i zarazem siedzibą władz powiatowych stanowi główny ośrodek administracyjny, gospodarczy i kulturalny Powiatu. Cztery gminy - Chociwel, Dobrzany, Insko i Suchań - posiadają status gmin miejsko-wiejskich, a pozostałe pięć - Dolice, Kobylanka, Marianowo, Stara Dąbrowa i Stargard- są gminami typowo wiejskimi.

Struktura zagęszczenia ludności powiatu jest nierównomierna i wynosi 79 osób na km² przy średniej w województwie zachodniopomorskim 75 osób na km². Najwięcej osób na 1 km² przypada w Stargardzie 1399,6 (w 2021 r.), najmniejszą gęstość zaludnienia wykazuje gmina Insko. W pozostałych gminach gęstość zaludnienia waha się na podobnym poziomie, ok. 36 osoby na 1 km². Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, iż Powiat Stargardzki na dzień 31 grudnia 2021 roku zamieszkiwało 120 056 osób, z czego 51,0% stanowią kobiety, a 49,0% mężczyźni. W latach 2002-2021 liczba mieszkańców wzrosła o 0,1%. 59,4% mieszkańców jest w wieku produkcyjnym, 18,1% w wieku przedprodukcyjnym, a 22,5% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym.

W panoramie gospodarczej powiatu stargardzkiego wg danych GUS na 31 grudnia 2021 15,6% aktywnych zawodowo mieszkańców powiatu pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 35,4% w przemyśle i budownictwie, a 19,4% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja

i komunikacja) oraz 2,6% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Największą powierzchnię powiatu (ok. 67%) stanowią użytki rolne. Najwięcej gruntów ornych występuje w gminie wiejskiej Stargard, Dolice, Ińsko, a najmniej w mieście Stargard.

Oś komunikacyjną powiatu stanowią fragmenty dróg krajowych: nr 10 i nr 20. Pierwsza z nich prowadzi ze Szczecina do Bydgoszczy, a dalej do Torunia i Warszawy. Druga z nich to droga krajowa prowadząca do Gdańska. Od dróg krajowych odchodzi sieć dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Przez powiat przebiegają także linie kolejowe, które zapewniają bezpośrednie połączenie między innymi z Wrocławiem, Krakowem, Warszawą, Gdańskiem, Poznaniem i Szczecinem.

Powiat stargardzki ma do zaoferowania niepospolite walory, które wynikają z jego geograficznego położenia. Przez powiat przebiega ponad 183 km tras rowerowych. Wiele tras biegnie wzdłuż rzek i jezior. Na terenie powiatu znajdują się 4 główne szlaki turystyczne przeznaczone do turystyki pieszej i rowerowej.

Granice powiatu obejmują część rozległej Niziny Szczecińskiej, Nizinę Pyrzycką, na której znajduje się największe jezioro Ziemi Stargardzkiej – Miedwie, oraz fragment Pojezierza Zachodniopomorskiego. Teren Powiatu położony jest na równinach: Pyrzycko-Stargardzkiej, Nowogardzkiej oraz na Pojezierzu Ińskim. Obecna rzeźba terenu została ukształtowana w dobie lodowca skandynawskiego i jego wód roztopowych. Dominują tereny równinne i nizinne. We wschodniej części powiatu ciągną się równoleżnikowo pasma wzgórz, z których najwyższe – Góra Głowacz wznosząca się ma wysokości 180 m n.p.m. – położona jest na Wyżynie Ińskiej. Rzeźbę terenu urozmaicają doliny rzek, z których największe Płonia i Ina - wpadające do jeziora Dąbie. Występują tu także liczne krainy pojezierne z bogatą florą i fauną, czystymi wodami. Dla ochrony wartości przyrodniczych w powiecie wyodrębniono Park Krajobrazowy, rezerwaty przyrody (łączna powierzchnia 265,7 ha) oraz obszary NATURA 2000. Są one prawnie chronione i zajmują około 37% ogólnej powierzchni regionu. Największym pod względem areału w granicach powiatu jest obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Ińska, zlokalizowany w jego wschodniej części.

Rezerwaty przyrody:

Łączna powierzchnia rezerwatów przyrody wynosi 237,68 ha. Są to:

- rezerwat *Dęby Sądowskie* (leśny) o pow. 2,98 ha, (gm. Dolice),
- rezerwat *Gogolewo* (florystyczny) o pow. 3,0 ha, (gm. Marianowo),
- rezerwat *Ozy Kiczarowskie* (geologiczny) o pow. 4,7 ha, (gm. Stargard),
- rezerwat *Głowacz* (leśny) o pow. 78,7 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Kamienna Buczyna* (leśny) o pow. 15,27 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Wyspa Soltyski* (leśny) o pow. 22,89 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Krzemieńskie Źródlika* (geologiczno-florystyczny) o pow. 75,94 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Bórbagno Miałka* (florystyczny) o powierzchni 34,20 ha, (gm. Ińsko),

Użytki ekologiczne – na obszarze powiatu użytki zajmują powierzchnię 312,81 ha.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – w powiecie zlokalizowane są 3 zespoły: Torfowisko Reptowo, Parlino- Łęczycza oraz Ostrowie.

Pomniki przyrody – w granicach powiatu znajduje się 449 pomników przyrody.

Stanowiska dokumentacyjne – na obszarze gminy Ińsko znajduje się stanowisko o nazwie *Osady moreny czołowej w wyrobisku w Storkowie*, które zostało utworzone w celu ochrony nagromadzonych skamieniałości.

Obszar chronionego krajobrazu:

Miałka o powierzchni 734 ha, położony w gminie Ińsko.

Znaczna część gmin: Ińsko, Chociwel i Dobrzany położona jest na terenie **Ińskiego Parku Krajobrazowego**. Został on utworzony w 1981 roku, rozciąga się na powierzchni 17763 ha, a jego otulina obejmuje 26240 ha. Bogactwem Parku jest świat przyrody. Dotychczas rozpoznano 699 gatunków roślin naczyniowych, co stanowi 45% stanu flory Pomorza. Występuje tu 28 gatunków roślin prawnie chronionych, w tym 22 znajdujące się pod całkowitą ochroną. Lasy zajmują 60% powierzchni parku. W północnej części dominują drzewostany mieszane o bogatym składzie gatunkowym, w południowej - drzewostany bukowe. Lasy stanowią doskonałą ostoję dla dzikiej zwierzyny. Oprócz dużych ssaków łownych jak sarny, dziki i jelenie, żyją w nich również mniejsze ssaki: zające, piżmaki, borsuki, tchórze, jenoty, gronostaje, łasice, wydry, bobry. Dzięki licznie występującym na terenie parku siedliskom wodno-błotnym, bardzo bogato reprezentowana jest awifauna. Żyją tu i mają swoje stanowiska lęgowe ptaki rzadkie i chronione jak bielik, kania ruda, bocian czarny i biały, bąk, błotniak stawowy, orlik krzykliwy, zimorodek, żuraw. W jeziorach obficie występują ryby, również te rzadkie - jak sieja i sielawa. Obszar parku jest atrakcyjny pod względem krajoznawczym i turystycznym. Na terenie Parku znajduje się 18 jezior o powierzchni powyżej 5 ha i 45 mniejszych. Największym jeziorem Parku jest Jezioro Ińsko (6 km²). Jezioro jest połączeniem pięciu rynien otoczonych wzniesieniem. Na terenie parku ustanowiono 6 rezerwatów przyrody: Głowacz, Kamienna Buczyna, Wyspa Sołtyski, Krzemieńskie Źródłiska, Bórbagno Miałka, Źródłiskowe Zbocza; 9 użytków ekologicznych oraz zespół przyrodniczy-krajobrazowo „Ostrowie”.

Plan ochrony IPK został zatwierdzony rozporządzeniem Nr 36/2005 Wojewody Zachodniopomorskiego z dnia 10 listopada 2005 r. w sprawie planu ochrony Ińskiego Parku Krajobrazowego.

Ponadto kilka obszarów powiatu zostało włączonych do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Są to m.in. *Dolina Krąpieli*, *Ostoja Ińska* oraz *Jezioro Miedwie i okolice*.

Powiat należy do regionów o niskiej lesistości – 24,5% powierzchni regionu (województwo zachodniopomorskie – 35,5%). Do najbardziej zalesionych gmin w powiecie należy Kobyłanka (55,9%), Ińsko (41,1%), Chociwel (34,5%). Zasoby leśne posiadają dużą wartość rekreacyjną, gospodarczą i ekologiczną, a także stanowią bazę surowcową dla przemysłu drzewnego. Obszar powiatu zarządzają między sobą Nadleśnictwa: Kliniska, Dobrzany, Łobez i Choszczno. Leżące na

terenie powiatu kompleksy leśne południowej części Puszczy Goleniowskiej zostały uznane za Leśny Kompleks Promocyjny *Lasy Puszczy Bukowej i Goleniowskiej* (od 1 lipca 1996). Lasy te mają wielkie znaczenie dla mieszkańców aglomeracji szczecińskiej i zajmują ważną pozycję w ogólnokrajowym systemie ochrony przyrody. Większość lasów skupiona jest w dużych kompleksach. Przeważnie są to lasy mieszane. Drzewostany liściaste zostały w znacznym stopniu przekształcone w lasy sosnowe z domieszką świerku. Gatunkiem dominującym jest sosna i buk. Stan zdrowotny lasów jest oceniany jako ogólnie dobry.

Rzeczna sieć hydrograficzna powiatu jest dobrze rozwinięta. Powiat jest zlokalizowany na obszarze dwóch zlewni: rzeki Iny i Płoni, które są jednymi z większych rzek województwa zachodniopomorskiego. Do głównej sieci rzek należą także: Krąpiel i Mała Ina. Największe naturalne zbiorniki wodne to jeziora: Miedwie, Ińsko, Krzemień i Wisola. Największym jeziorem jest Miedwie, którego powierzchnia w obrębie powiatu wynosi ok. 23 km², co stanowi 66% jego całkowitego akwenu.

6.2. Krajobraz kulturowy

Pomimo utraty zasadniczej części zabudowy do najcenniejszych należy zespół urbanistyczny Starego Miasta w Stargardzie. Czytelny jest układ miejski wyznaczony przez ulice i rynek staromiejski, w granicach wyznaczonych przez średniowieczne obwarowania miejskie. Znaczej degradacji doznały zespoły staromiejskie miasteczek powiatu, w tym: Chociwla i Ińska. Na uwagę w kategorii miasteczek zasługuje dobrze zachowany układ staromiejski Suchania.

Zasadniczo czytelne w terenie są rozplanowania wsi o metryce średniowiecznej i nowożytnej. W zabudowie wsi dominują budowle kościelne i zespoły rezydencjonalne dworsko-parkowe.

6.3. Zabytki nieruchome

Do najcenniejszych obiektów na terenie powiatu stargardzkiego należą:

- zabudowa miejska: Stargard - zespół kościoła pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne Miasta wpisane przez Prezydenta RP na listę Pomników Historii, pojoannicki kościół św. Jana Chrzciciela, ratusz miejski, arsenał, kamienice: gotycka i renesansowa. Fary w Chociwlu i Suchaniu. Fragmenty murów obronnych w Chociwlu i Ińsku.
- zabudowa wsi: do unikatowych należy klasztor cysterek w Marianowie, najlepiej zachowany na terenie Pomorza Zachodniego. Wśród kościołów do najstarszych o metryce XIII. wiecznej należą: Krąpiel, Strachocin, Wapnica. Bardzo liczne są kościoły gotyckie m.in.: Bobrowniki, Bralęcín, Dzwonowo, Grzędzice, Koszewko, Koszewo, Krępczewo, Kunowo, Łęczycza, Małkocin, Nowa Dąbrowa, Pęczino, Sądów, Święte, Tychowo i wiele innych. Na uwagę zasługują wieże kościelne

w konstrukcji szkieletowej, drewnianej m.in.: Kania, Linówko, Lubowo (unikatowa konstrukcja izbicowa), Modrzewo, Słodkówko. W sąsiedztwie budowli sakralnych zachowały się średniowieczne bramki i furty cmentarne m.in.: Bielkowo, Brańcin, Sadłowo, Suchań, Ulikowo, Żarowo.

- kolejnym elementem stanowiącym dominanty wiejskich panoram są zespoły dworsko-parkowe w tym m.in.: Barzkowice, Bytowo, Dobropole Pyrzyckie, Dzwonowo, Karkowo, Koszewko, Koszewo, Krąpiel, Nowa Dąbrowa, Małkocin, Storkowo i in.

- nie można zapomnieć o budowlach zamkowych, w tym najcenniejszym, pierwotnie rycerskim zamku joannickim w Pęzinie czy o reliktach zamków w: Krępcowie, Krzywnicy, Szadzku, Wapnicy.

- z zabudowy folwarcznej warto wspomnieć zwłaszcza budynki gospodarcze i inwentarskie w Pęzinie.

- zabudowa chłopska mieszkalna i gospodarsko-inwentarska, głównie murowana, o metryce XIX i XX wiecznej. Do najcenniejszych należą stosunkowo nieliczne budynki wzniesione w konstrukcji drewnianej, szkieletowej (ryglowe).

- zabytki techniki: najstarsza na Pomorzu Zachodnim linia kolei wąskotorowej relacji Stargard-Ińsko z budowlami inżynierskimi (w tym most kratownicowy w Żarowie) z 1895 r.; Młyny w Bytowie, Suchaniu, Suchanówku (ryglowy); wiatrak holenderski w Tychowie.

- cmentarze wiejskie. Na terenie powiatu występują liczne cmentarze przykościelne i polowe. Warto w tym miejscu wspomnieć lapidaria w gminie Kobylanka: Cisewo, Kobylanka, Morzyczyn, Motaniec, Reptowo utworzone na bazie cmentarzy poewangelickich, dzięki staraniom lokalnych społeczności i wsparciu władz samorządowych. Cmentarz w Morzyczynie stał się elementem tzw. Parku Pamięci. W uznaniu za opiekę nad cmentarzami Gmina Kobylanka uhonorowana została honorowym dyplomem „Swojskie Zabytki” przyznany przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego i wręczonym na inauguracji Europejskich Dni Dziedzictwa w woj. zachodniopomorskim we wrześniu 2008 r. Często spotykane są pomniki upamiętniające mieszkańców wsi i miasteczek poległych w czasie I wojny światowej.

6.4. Zabytki ruchome

Najcenniejsze wyposażenie zachowało się w kościołach w: Chociwlu (ołtarz główny, tryptyk – 2 poł. XIX w.; ambona – k. XVII w.; chrzcielnica – 1915 r.), Dolicach (ołtarz manierystyczny – ok. 1613 r.), Dzwonowie (ołtarz, tryptyk - pocz. XVII w), Koszewku (ołtarz - 1723 r.; empora – 1723 r.; nagrobki), Krępcowie (ołtarz główny - 1797; ołtarz boczny, tryptyk – 1607 r.; ambona – I poł. XVIII w.; prospekt organowy – 1797 r.; epitafium Joachima i Korduli v. Wedel – ok. 1615 r.), Kunowie (ołtarz –pocz. XVIII w.; ambona – 1714 r.; płyty nagrobne), Marianowie (ołtarz główny pentaptyk – 1546 r.; Predella „Zmartwychwstanie” – pocz. XVII w.), Odargowie (ołtarz główny – 1595 r.; ambona – 1598 r.; empora organowa – 2 poł. XIX w.), Pęzinie (ołtarz główny – pocz. XVIII w.; epitafium

manierystyczne – 1610 r.; empora renesansowa, płyty nagrobne) i Sownie (ołtarz, pentaptyk -1554-1561 r.; ambona - 1554-1561; płyta nagrobna).

Warto też wspomnieć średniowieczne malowidła ściennie w Grzędzicach, sakramentaria w Białuniu, Kunowie, Strzyżnie, Poczerninie; średniowieczne i nowożytne dzwony w: Bytowie, Czertyniu, Koszewku, Warszynie.

Do unikatowych zabytków należą: krzyż pokutny w Stargardzie z 1542 r. czy krzyż dziękczynny w Krępcewie z XVI w.

6.5. Zabytki archeologiczne

Specyfikacja ochrony zabytków archeologicznych polega m.in. na wykorzystaniu zasobów kulturowych umożliwiających nie tylko ingerencję funkcjonalno przestrzenną z istniejącą strukturą osadniczą lecz również przyczynia się do ograniczenia zbędnych działań inwestycyjnych na terenach zabytkowych. Traktując zabytki kultury materialnej (stanowiska archeologiczne) jako składnik krajobrazu należy dążyć do zachowania środowiska, w którym powstały lub do udokumentowania w źródłach naukowo- konserwatorskich.

Na terenie powiatu zlokalizowane są liczne grodziska, kurhany i megality o własnej formie terenowej:

- na terenie Gminy Chociwel zaewidencjonowano 205 stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „W.I”-14, strefy „W.II”- 168,
- w gminie Marianowo- 235 stanowisk, w ramach strefy „W. II”-26, „W.III”-208,
- w Gminie Dobrzany- 167- stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „W.I”-4, „W.II”-18, „W.III”-145,
- w Gminie Dolice 476 stanowisk archeologicznych ,w ramach strefy,, W.II”- 71, ,, W.III”- 378, „W.I”- 27
- w Gminie Ińsko - 148 stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „W.I”- 3, „W.II”- 8, „W.III”- 137,
- w Gminie Kobylanka- 129 stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „ W.II”- 16, „W.III”- 113,
- w Gminie Marianowo - 234 stanowiska archeologiczne, w ramach „W.II”- 26, „W.III”-208,
- w Gminie Stara Dąbrowa - 225 stanowisk archeologicznych,
- w Gminie Stargard - 640 stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „W.I”- 5, „W.II”- 29, „W.III”- 654,
- w Gminie Miasto Stargard - 173 stanowisk archeologicznych

Ochrony wartości archeologicznych wyznacza się strefy ochrony archeologicznej WI, W II, W III.

Prace na terenie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

6.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Jedyną placówką muzealną na terenie powiatu jest Muzeum Archeologiczno- Historyczne w Stargardzie. Muzeum prowadzi bardzo aktywną działalność, także w zakresie inwentaryzacji, badań, prac naukowych i wydawniczych (m.in. wydało 13 tomów „Stargardii. Rocznika Muzeum w Stargardzie”). Powiat Stargardzki współfinansował wydanie kilku tomów. Zbiory gromadzone w Muzeum dla celów naukowo-poznawczych i wystawienniczych stanowią zabytki z dziedziny: archeologii, archiwistyki, etnografii, fotografii, militariów, numizmatyki i wielu innych dziedzin szeroko pojętego muzealnictwa.

W ostatnim czasie powstają lokalne izby pamięci np. w Szadzku czy Ińsku (dot. kolei wąskotorowej).

7. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

7.1. Zabytki nieruchome w rejestrze Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	OBIEKT	NUMER	DATA	NR DECYZJI
	Marianowo	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
	Stara Dąbrowa	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
	Dobrzany	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
	Ińsko	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
	Chociwel	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
	Stargard	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
Barzkowice	Stargard	Stargard	pałac	34	21.06.1979	KI.I.5340/38/79
Barzkowice	Stargard	Stargard	park dworski	34	14.04.2000	DZ-4200/51/O/99/2000
Barzkowice	Stargard	Stargard	kościół Piotra i Pawła	1202	07.10.2013	DZ.5130.28.2013.AR
Barzkowice	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny i kaplica cmentarna	1202	07.10.2013	DZ.5130.28.2013.AR
Biała	Dobrzany	Stargard	kościół MB Bolesnej	1516	12.09.1958	KI.V.-0/127/58
Białuń	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół św. Michała Archanioła	1439	21.12.1963	KI.20/101/63
Białuń	Stara Dąbrowa	Stargard	park podworski	1810	04.03.2019	DZ.5130.03.2019.AR
Bielkowo	Kobylanka	Stargard	kościół św. Anny z murem cmentarnym i bramkami	1507	05.07.1958	KI.V.-0/54/58
Bobrowniki	Chociwel	Stargard	park dworski	998	27.10.1982	KI.I.5340/35/82
Bobrowniki	Chociwel	Stargard	kościół Narodzenia NMP	1416	12.09.1958	KI.V.-0/123/58
Brańcecin	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1419	26.06.1989	KI.3-5340/63/89
Brańcecin	Dolice	Stargard	kościół św. Brata Alberta	1419	22.12.1965	KI.20/2/65
Brańcecin	Dolice	Stargard	park dworski	1501	07.01.1985	KI.III.5340/34/84
Bród	Chociwel	Stargard	kościół św. Piotra i Pawła	710	28.09.2010	DZ-4140/47-2/AR/2010
Bród	Chociwel	Stargard	cmentarz przykościelny	710	28.09.2010	DZ-4140/47-

						2/AR/2010
Bród	Chociwel	Stargard	park dworski	1544	01.07.1982	KL.I.5340/10/82
Bród	Chociwel	Stargard	pałac	1544	25.09.1984	KI.III.5340/14/84
Brzezina	Dolice	Stargard	założenie parkowo-folwarczne	1529	02.09.1983	KL.I.5340/5/83
Brudzewice	Suchań	Stargard	kościół Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata	1201	30.09.2013	DZ.5130.27.2013.AR
Brudzewice	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1201	30.09.2013	DZ.5130.27.2013.AR
Bytowo	Dobrzany	Stargard	park dworski	81	02.07.1982	KL.I.5340/18/82
Bytowo	Dobrzany	Stargard	kościół św. Wojciecha BM	1407	21.12.1963	KI.20/102/63
Bytowo	Dobrzany	Stargard	pałac /ruina/	81	23.10.2001	DZ-4200/42/99/2001
Bytowo	Dobrzany	Stargard	młyn	1504	20.12.1988	KI.3-5340/29/88
Chlebowo	Stara Dąbrowa	Stargard	park pałacowy (oraz cmentarz rodowy)	1593	19.10.2016	DZ.5130.18.2016.AR
Chociwel	Chociwel	Stargard	dom młynarza, ul. Kołat 3	1417	22.03.1985	KI.III.5340/6/85
Chociwel	Chociwel	Stargard	kościół MB Bolesnej	1415	30.07.1955	KI.V.-0/42/55
Chociwel	Chociwel	Stargard	teren Starego Miasta	80	27.02.1956	KI.V.-0/64/56
Czertyń	İnsko	Stargard	park dworski	1471	02.07.1982	KL.I.5340/17/82
Dalewo	Marianowo	Stargard	kościół (ruina)	1434	22.10.1957	KI.V.-0/280/57
Dalewo	Marianowo	Stargard	cmentarz przykościelny	1434	07.07.1993	PSOZ/Sz-n/5340/92/93
Długie	Chociwel	Stargard	kościół św. Anny	1785	05.11.2018	DZ.5130.19.2018.AR
Długie	Chociwel	Stargard	cmentarz przykościelny	1785	05.11.2018	DZ.5130.19.2018.AR
Dobropole Pyrzyckie	Dolice	Stargard	park dworski	1588	02.09.1983	KL.I.5340/4/83
Dobropole Pyrzyckie	Dolice	Stargard	pałac	1588	28.09.1984	KI.III.5340/9/84
Dobrzany	Dobrzany	Stargard	kościół św. Michała Archanioła	1491	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/34/92
Dobrzany	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1491	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/34/92
Dolice	Dolice	Stargard	park dworski	1520	07.11.1983	KI.I.5340/26/83
Dolice	Dobrzany	Stargard	kościół prawosł / otoczenie/	1412	19.03.1991	PSOZ/Sz-n/5340/40/91
Dolice	Dolice	Stargard	kościół Chrystusa Króla	1428	12.09.1958	KI.V.-0/114/58
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	park dworski	1485	30.01.1998	DZ-4200/34/O/97/98
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	dziedzinec folwarczny	1485	16.12.1997	DZ-4200/34/O/97
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	pałac	1485	16.12.1997	DZ-4200/34/O/97
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	kościół św. Jana Ew.	1435	12.09.1958	KI.V.-0/122/58
Gogolewo	Marianowo	Stargard	kościół MB Częstochowskiej	1431	12.09.1958	KI.V.-0/125/58
Golina	Stargard	Stargard	kościół NMP Pośredniczki Łask	1198	30.09.2013	DZ.5130.24.2013.AR
Golina	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1198	30.09.2013	DZ.5130.24.2013.AR
Grabowo	Stargard	Stargard	kościół św. Anny	544	07.12.2009	DZ-4140/110/K/2009
Grabowo	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	544	07.12.2009	DZ-4140/110/K/2009
Grzędzice	Stargard	Stargard	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	1454	30.07.1955	KI.V.-0/29/55
Grzędzice	Stargard	Stargard	dawny cmentarz przykościelny	1454	05.03.2020	DZ.5130.04.2020.AR
İnsko	İnsko	Stargard	teren Starego Miasta	79	27.02.1956	KI.V.-0/63/56
İnsko	İnsko	Stargard	stacja kolejowa wąsk.	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
İnsko	İnsko	Stargard	mury obronne ul. Ogrodowa /otoczenie/	243	22.12.2005	DZ-4200/38/2005
Kamienny Most	Chociwel	Stargard	park dworski	1534	26.01.1979	KL.I.5340/15/79
Kamienny Most	Chociwel	Stargard	cmentarz polowy, pomniki I wojna św.	282	20.11.2006	DZ-4200/72/O/05/2006
Kamienny Most	Chociwel	Stargard	pałac	1534	31.10.1984	KL.III.5340/16/84

Kania	Chociwel	Stargard	park dworski	977	01.07.1982	KL.I.5347/14/82
Kania	Chociwel	Stargard	kościół św. Stanisława Kostki	1414	21.12.1963	KI.20/103/63
Kania	Chociwel	Stargard	most kolejowy wąsk.	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
Kania	Chociwel	Stargard	pałac	1047	25.09.1984	KI.III.5340/17/84
Karkowo	Chociwel	Stargard	pałac	1545	27.04.1990	KI.3-5340/65/90
Karkowo	Chociwel	Stargard	park dworski	1545	01.07.1982	KL.I.5340/13/82
Kępno	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1410	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/32/92
Kępno	Dobrzany	Stargard	kościół św. Józefa	1410	19.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/32/92
Kępno	Dobrzany	Stargard	wieża kościoła św. Józefa	1410	22.12.1965	KI.20/11/65
Kicko	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół MB Częstochowskiej	1438	21.12.1963	KI.20/104/63
Klępino	Stargard	Stargard	kościół Narodzenia NMP	1453	30.10.1989	KI.3-5340/103/89
Klępino	Stargard	Stargard	cmentarz polowy	1508	30.08.1991	PSOZ/Sz-n/5340/154/91
Klępino	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1453	30.10.1989	KI.3-5340/103/89
Kobylanka	Kobylanka	Stargard	dawny cmentarz ewangelicki	1726	27.06.2019	DZ.5130.14.2019.AR
Kolin	Dolice	Stargard	park dworski	1521	29.09.1983	KL.I.5340/23/83
Kolin	Dolice	Stargard	kościół Przemienienia Pańskiego	428	21.10.1976	KI.I.6801/14/76
Koszewko	Stargard	Stargard	kościół św. Teresy od Dzieciątka Jezus	1455	21.12.1963	KI.20/106/63
Koszewko	Stargard	Stargard	pałac	1537	18.02.1994	PSOZ/Sz-n/III/5340/27/94
Koszewko	Stargard	Stargard	założenie pałacowo-parkowe	1537	26.08.1994	PSOZ/Sz-n/5340/121/94
Koszewo	Stargard	Stargard	park dworski	1543	26.08.1994	PSOZ/Sz-n/5340/120/94
Koszewo	Stargard	Stargard	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	1517	21.12.1963	KI.20/105/63
Koszewo	Stargard	Stargard	pałac	1543	22.03.1993	PSOZ/Sz-n/III/5340/27/93
Krapiel	Stargard	Stargard	pałac	173	26.07.2004	DZ-4200/6/O03/2004
Krapiel	Stargard	Stargard	park dworski	173	26.07.2004	DZ-4200/6/O03/2004
Krapiel	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1995	03.12.2020	DZ.5130.14.2020.AR
Krapiel	Stargard	Stargard	kościół św. Maksymiliana Marii Kolbego	1995	03.12.2020	Dz.5130.14.2020.AR
Krępczewo	Dolice	Stargard	zamek (ruina), otoczenie	158	13.01.2004	DZ-4200/5/O/02/2004
Krępczewo	Dolice	Stargard	park dworski	1509	27.09.1983	KL.I.5340/10/83
Krępczewo	Dolice	Stargard	kościół MB Jasnogórskiej	1420	16.12.1963	KI.20/90/63
Krzemień	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1411	20.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/33/92
Krzemień	Dobrzany	Stargard	kościół Wniebowzięcia NMP	1411	20.03.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/33/92
Krzywnica	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół św. Stanisława BM	1437	22.12.1965	KI.20/9/65
Kunowo	Kobylanka	Stargard	kościół MB Królowej Polski	1433	21.12.1963	KI.20/107/63
Linówko	Íńsko	Stargard	cmentarz przykościelny	1457	20.04.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/43/92
Linówko	Íńsko	Stargard	dzwonnica przy kościele MB Różańcowej	1457	20.04.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/43/92
Linówko	Íńsko	Stargard	park dworski	1628	27.10.1982	KL.I.5340/43/82
Lipka	Dolice	Stargard	kościół (ruina)	1459	26.09.1990	KI.3-5340/158/90
Lipka	Dolice	Stargard	park dworski	1540	07.01.1985	KL.III.5340/37/84
Lipka	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1459	26.09.1990	KI.3-5340/158/90

Lisowo	Chociwel	Stargard	park dworski	1498	01.07.1982	KL.I.5340/12/82
Lisowo	Chociwel	Stargard	kościół	1209	04.12.2013	DZ.5130.33.2013.AR
Lisowo	Chociwel	Stargard	cmentarz przykościelny	1209	04.12.2013	DZ.5130.33.2013.AR
Lubowo	Stargard	Stargard	dzwonnica przy kościele św. Rodziny	1489	12.09.1958	Kl.V.-0/120/58
Lutkowo	Dobrzany	Stargard	kościół Chrystusa Króla	1408	15.10.1996	DZ-4200/1/O/96
Lutkowo	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1408	15.10.1996	DZ-4200/1/O/96
Łęczycza	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół Ofiarowania NMP	1461	14.05.1956	Kl.V.-0/81/56
Łęczyna	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	54	12.10.2000	DZ-4200/35/O/2000
Łęczyna	Stara Dąbrowa	Stargard	dwór	54	12.10.2000	DZ-4200/35/O/2000
Łęczyna	Stara Dąbrowa	Stargard	folwark (teren i zabudowa)	54	12.10.2000	DZ-4200/35/O/2000
Małkocin	Stargard	Stargard	dwór z oficyną	1512	03.06.1977	Kl.I.5340/5/77
Małkocin	Stargard	Stargard	park dworski	1512	26.09.1979	Kl.I.5340/45/79
Małkocin	Stargard	Stargard	gołębnik	1488	15.10.1996	DZ-4200/30/O/96
Małkocin	Stargard	Stargard	kościół św. Józefa	1443	12.09.1958	Kl.V.-0/124/58
Marianowo	Marianowo	Stargard	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP (pocysterski)	1875	12.09.1958	Kl.V.-0/121/58
Marianowo	Marianowo	Stargard	założenie klasztorne pocysterskie	1875	25.08.1993	PSOZ/Sz-n/III/5340/120/93
Marianowo	Marianowo	Stargard	park klasztoru pocysterskiego	1875	25.08.1993	PSOZ/Sz-n/III/5340/120/93
Miałka	Ińsko	Stargard	park dworski	1493	02.07.1982	KL.I.5340/19/82
Miałka	Ińsko	Stargard	dwór (do skreśl. z rej.)	1493	30.06.1998	DZ-4200/38/O/98
Modrzewo	Suchań	Stargard	kościół MB Różańcowej	771	06.12.2010	DZ-4140/56-2/AR/2010
Modrzewo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	771	06.12.2010	DZ-4140/56-2/AR/2010
Mogilica	Dolice	Stargard	park dworski	1519	07.01.1985	KL.III.5340/35/84
Morzyca	Dolice	Stargard	zamek (do skreślenia z rej.)	241	22.10.1957	Kl.V.-0/257/57
Morzyca	Dolice	Stargard	wieża "Stary Piotr" (ruina)	241	22.10.1957	Kl.V.-0/257/57
Morzyca	Dolice	Stargard	kościół p.w. św. Josemari Escrivy	1481	22.10.1957	Kl.V.-0/258/57
Morzyca	Dolice	Stargard	park dworski	1021	27.09.1983	KL.I.5340/16/83
Moskorzyn	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1500	26.06.1989	Kl.3-5340/64/89
Moskorzyn	Dolice	Stargard	park dworski	1480	07.01.1985	KL.III.5340/36/84
Moskorzyn	Dolice	Stargard	kościół św. Stanisława BM	1500	26.06.1989	Kl.3-5340/64/89
Nosowo	Suchań	Stargard	kościół św. Franciszka z Asyżu	1211	04.01.1988	Kl.III.5340/1/88
Nosowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1211	2013-13-10	DZ.5130.36.2013.AR
Nowa Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół MB Pocieszenia	1436	21.12.1963	Kl.20/108/63
Nowa Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1502	31.05.1991	PSOZ/Sz-n/5340/84/91
Nowa Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	pałac	1502	08.06.1988	Kl.3-5340/15/88
Odargowo	Dobrzany	Stargard	kościół Przemienienia Pańskiego	1402	21.12.1963	Kl.20/109/63
Ognica	Dobrzany	Stargard	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	1403	21.12.1963	Kl.20/110/63
Ognica	Dobrzany	Stargard	dawny cmentarz przykościelny	1403	10.04.2019	DZ.5130.06.2019.AR
Oświno	Chociwel	Stargard	park dworski	1511	01.07.1982	KL.I.5340/9/82

Parlino	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół Miłosierdzia Bożego	1441	06.06.1959	Kl.V.-0/4/59
Parlino	Stara Dąbrowa	Stargard	cmentarz przykościelny	1441	10.01.1990	Kl.3-5340/04/90
Pęczino	Stargard	Stargard	park dworski	22	22.04.1955	KL.V-0/1/55
Pęczino	Stargard	Stargard	zamek	22	22.04.1955	Kl.V.-0/1/55
Pęczino	Stargard	Stargard	kościół Wniebowzięcia NMP	1444	30.07.1955	Kl.V.-0/41/55
Płoszkowo	Dolice	Stargard	park dworski	1496	02.09.1983	KL.I.5340/9/83
Poczernin	Stargard	Stargard	kościół św. Michała Archanioła	1446	12.09.1958	Kl.V.-0/119/58
Pomietów	Dolice	Stargard	kościół (ruina)	2027	10.01.1990	Kl.3-5340/03/90
Pomietów	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	2027	10.01.1990	Kl.3-5340/03/90
Rosowo	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół św. Katarzyny	1440	21.12.1963	Kl.20/11/63
Rzeplino	Dolice	Stargard	park dworski	1542	02.09.1983	KL.I.5340/6/83
Rzeplino	Dolice	Stargard	kościół MB Różańcowej	1427	16.12.1963	Kl.20/95/63
Sadłowo	Suchań	Stargard	kościół NSPJ	479	21.12.1963	Kl.20/112/63
Sadłowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1206	29.10.2013	DZ.5130.31.2013.AR
Sądów	Dolice	Stargard	kościół św. Andrzeja Boboli	1429	20.07.1976	Kl.I.6801/7/76
Sądów	Dolice	Stargard	park dworski	1524	07.01.1985	Kl.III.5340/32/84
Sądów	Dolice	Stargard	pałac	1524	20.12.1996	DZ-4200/31/O/96
Sątyrz	Chociwel	Stargard	park dworski	1535	01.07.1982	KL.I.5340/11/82
Skalin	Stargard	Stargard	kościół M B Różańcowej	1445	21.12.1963	Kl.20/113/63
Skrzany	Dolice	Stargard	park	1531	02.09.1983	KL.I.5340/8/83
Słodkowo	Suchań	Stargard	kościół św. Józefa	539	22.12.1965	Kl.20/14/65
Słodkowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1206	30.10.2013	DZ.5130.32.2014.AR
Słodkówko	Suchań	Stargard	kościół MB Szkaplerznej	1210	21.12.1963	Kl.20/115/63
Słodkówko	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1210	10.12.2013	DZ.5130.35.2013.AR
Smogolice	Stargard	Stargard	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	1456	15.01.1976	Kl.I.6801/1/75
Stara Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	dwór	1494	24.05.1991	PSOZ/Sz-n/5340/79/91
Stara Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1494	24.05.1991	PSOZ/Sz-n/5340/78/91
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica ob. hotel, ul. Kuśnierzy 5	5	19.05.1999	DZ-4200/56/O/98/99
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, ul. Limanowskiego 26	592	05.05.2010	DZ-4140/08-1/AR/2010
Stargard	miasto Stargard	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
Stargard	miasto Stargard	Stargard	pałac (ob. dom kultury), ul. Portowa 3	8	19.06.1999	DZ-4200/44/O/98/99
Stargard	miasto Stargard	Stargard	pałac (Giżynek)	1482	25.09.1984	Kl.III.5340/22/84
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół Ducha Św. /otoczenie/	347	22.04.2008	DZ-4200/14/O/2008
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół Św. Krzyża, (Kluczewo)	1458	05.07.1958	Kl.V.-0/66/58
Stargard	miasto Stargard	Stargard	młyn ob. hotel-restauracja, ul. Gdańska 5	180	12.10.2004	DZ-4200/10/O/2004
Stargard	miasto Stargard	Stargard	wodociągowa wieża ciśnien (komunalna), ul. Czarnieckiego	198	18.01.2005	DZ-4200/61/O/04/2005
Stargard	miasto Stargard	Stargard	budynek d.urzędu skarbowego, ul. Skarbowa 1	39	22.05.2000	DZ-4200/19/O/2000
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, ul. Mieszka I 1	1477	10.11.1990	Kl.3-5340/188/90

Stargard	miasto Stargard	Stargard	teren ekspozycji krzyża pokutnego, ul. Gdańska/ul. Morska	1490	21.06.1993	PSOZ/Sz-n/III/5340/82/93
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół polskokatolicki p.w. Przemienienia Pańskiego przy ul. Nadbrzeżnej z działkami	1468	12.12.1996	DZ-4200/36/O/96
Stargard	miasto Stargard	Stargard	szkoła przy ul. Kazimierza Wielkiego 17	1472	12.09.1996	DZ-4200/26/O/96
Stargard	miasto Stargard	Stargard	stacja kolejowa wąsk.	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
Stargard	miasto Stargard	Stargard	willa ul. Czarnieckiego 34 /otoczenie/	10	26.08.2002	DZ-4200/15/O/2002
Stargard	miasto Stargard	Stargard	teren Starego Miasta	40	22.04.1955	Kl.V.-0/19/55
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, Rynek Staromiejski 4	1470	08.11.1990	Kl.3-5340/184/90
Stargard	miasto Stargard	Stargard	d. dom bractwa strzeleckiego, ul. Ochronna 9 /otoczenie/	1492	06.11.1990	Kl.3-5340/181/90
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, Rynek Staromiejski 3	1469	08.10.1990	Kl.3-5340/170/90
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół NMP Królowej Świata	1467	22.02.1958	Kl.V.-0/10/58
Stargard	miasto Stargard	Stargard	drukarnia, ul. Śląska 1	1473	30.03.1977	Kl.I.5340/4/77
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, ul. Kazimierza Wielkiego 13	1474	18.11.1959	Kl.V.-0/12/59
Stargard	miasto Stargard	Stargard	organistówka renesansowa, ul. Bolesława Krzywoustego 12	1526	17.01.1966	Kl.20/2/66
Stargard	miasto Stargard	Stargard	organistówka gotycka, ul. Bolesława Krzywoustego 12	1525	17.01.1966	Kl.20/3/66
Stargard	miasto Stargard	Stargard	arsenał ob. archiwum, ul. Basztowa 2	1478	12.09.1958	Kl.V.-0/118/58
Stargard	miasto Stargard	Stargard	spichlerz	1476	18.11.1959	Kl.V.-0/13/59
Stargard	miasto Stargard	Stargard	obwarowania miejskie	1594	06.04.1957	Kl.V.-0/251/57
Stargard	miasto Stargard	Stargard	ratusz, Rynek Staromiejski 1	1475	22.12.1965	Kl.20/10/65
Stargard	miasto Stargard	Stargard	cerkiew śś. Apostołów Piotra i Pawła	1465	07.07.1987	Kl.III.5340/32/87
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół św. Jana	1466	07.11.1953	Kl.V.-1/8/53
Stargard	miasto Stargard	Stargard	willa z ogrodem i parcelą, z zespołu "Kluczewo"	1418	06.08.2015	DZ.5130.17.2015.IW
Stargard	miasto Stargard	Stargard	młyn z zespołu "Kluczewo"	1425	30.09.2015	DZ.5130.21.2015.IW
Stargard	miasto Stargard	Stargard	cmentarz żydowski	1811	07.03.2019	DZ.5130.04.2019.AR
Stargard	miasto Stargard	Stargard	odwach, Rynek Staromiejski 2	1469	10.10.1990	Kl.3-5340/169/90
Stargard	miasto Stargard	Stargard	zespół dawnych koszar Grenadierów, ob. Jednostka Wojskowa	1824	19.04.2019	DZ.5130.09.2019.AR
Stargard	miasto Stargard	Stargard	dawny budynek kaszarni	1771	15.10.2018	Dz.5130.18.2018.AR
Stargard	Stargard	Stargard	przedbramie Bramy Świętojańskiej	1594	18.10.2022	DZ.5130.11.2022.AR
Starzyce	Chociwel	Stargard	park dworski	1532	01.07.1982	Kl.I.5340/16/82

Storkowo	Ińsko	Stargard	pałac	53	01.09.2000	DZ-4200/48/O/98/2000
Storkowo	Ińsko	Stargard	park dworski	985	02.07.1982	KL.I.5340/22/82
Storkowo Dolne	Ińsko	Stargard	park dworski	986	27.10.1982	KL.I.5340/24/82
Storkówko	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1518	14.12.1988	Kl.3-5340/26/88
Strachocin	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1450	03.07.1990	Kl.3-5340/104/90
Strachocin	Stargard	Stargard	kościół Św. Faustyny Kowalskiej	1450	21.06.1961	Kl.V.-0/4/61
Strzebielewo	Dolice	Stargard	kościół św. Józefa Rzemieślnika	1430	16.12.1963	Kl.20/96/63
Strzyżno	Stargard	Stargard	kościół MB Częstochowskiej	495	17.12.2009	DZ-4140/2/2009
Strzyżno	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny z pomnikiem	495	17.12.2009	DZ-4140/2/2009
Strzyżno	Stargard	Stargard	kaplica pogrzebowa	495	17.12.2009	DZ-4140/2/2009
Studnica	Ińsko	Stargard	park dworski	1533	02.07.1982	KL.I.5340/21/82
Suchanówko	Suchań	Stargard	kościół Chrystusa Króla	1462	02.09.1991	PSOZ/Sz-n/5340/156/91
Suchanówko	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1462	02.09.1991	PSOZ/Sz-n/5340/156/91
Suchanówko	Suchań	Stargard	młyn wodny	1513	24.07.1976	Kl.I.6801/10/76
Suchań	Suchań	Stargard	młyn z wyposażeniem, ul. Młyńska 19	143	03.12.2003	DZ-4200/46/O/2003
Suchań	Suchań	Stargard	kościół MB Nieustającej Pomocy	1213	05.07.1958	Kl.V.-0/65/58
Suchań	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1213	17.12.2013	DZ.5130.34.2013.AR
Suchań	Suchań	Stargard	cmentarz żydowski (nieczynny)	1862	09.12.2019	DZ.5130.24.2019.IW
Sulino	Marianowo	Stargard	kościół św. Stanisława BM	1199	30.09.2013	DZ.5130.25.2013.AR
Sulino	Marianowo	Stargard	cmentarz przykościelny	1199	30.09.2013	DZ.5130.25.2013.AR
Szadzko	Dobrzany	Stargard	kościół (ruina)	1409	01.10.1990	Kl.3-5340/161/90
Szadzko	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1409	01.10.1990	Kl.3-5340/161/90
Szadzko	Dobrzany	Stargard	zamek /relikty/ otoczenie	279	28.09.2006	DZ-4200/75/O/05/2006
Ścienne	Ińsko	Stargard	park dworski	1479	02.07.1982	KL.I.5347/20/82
Święte	Stargard Szczeciński	Stargard	kościół św. Antoniego z Padwy	1452	28.08.1956	KL.V-0/166/56
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1495	05.05.1998	DZ-4200/47/O/97/98
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	dwór (ruina)	1495	25.09.1984	Kl.III.5340/26/84
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół p.w. MB Nieustającej Pomocy	1722	09.02.2018	DZ.5130.02.2018.AR
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	dawny cmentarz przykościelny	1722	12.06.2018	DZ.5130.10.2018.AR
Trzebiatów	Stargard	Stargard	kościół Narodzenia NMP	1451	22.10.1957	Kl.V.-0/284/57
Trzebiatów	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1451	10.01.1990	Kl.3-5340/05/90
Trzebiatów	Stargard	Stargard	dwór /otoczenie/	311	31.05.2007	DZ-4200/3/O/2007
Tychowo	Stargard	Stargard	wiatrak holenderski	1448	30.06.1977	Kl.I.5340/6/77
Tychowo	Stargard	Stargard	kościół Podwyższenia Krzyża Św.	1447	28.08.1956	Kl.V.-0/167/56
Wapnica	Suchań	Stargard	budynek mieszkalny nr 75	1527	2016-29-04	DZ.5130.10.2016.AR
Wapnica	Suchań	Stargard	kościół św. Jana Kantego	1463	22.12.1965	Kl.20/12/65
Warchlino	Stargard	Stargard	dawny cmentarz przykościelny	1809	25.02.2019	DZ.5130.02.2019.AR
Warchlino	Stargard	Stargard	kościół p.w. Chrystusa	1809	25.02.2019	DZ.5130.02.2019.AR

			Króla			
Warszyn	Dolice	Stargard	kościół św. Antoniego z Padwy	1426	12.09.1958	Kl.V.-0/104/58
Warszyn	Dolice	Stargard	park dworski	1530	05.09.1990	Kl.3-5340/145/90
Warszyn	Dolice	Stargard	pałac	1530	25.09.1990	Kl.3-5340/156/90
Warszyn	Dolice	Stargard	wieża widokowa w parku dworskim	1530	05.09.1990	Kl.3-5340/145/90
Wiechowo	Marianowo	Stargard	cmentarz przykościelny	1110	30.10.1989	Kl.3-5340/102/89
Wiechowo	Marianowo	Stargard	kościół Miłosierdzia Bożego (wieża-ruina)	1460	30.10.1989	Kl.3-5340/102/89
Wieleń Pomorski	Chociwel	Stargard	kościół MB Królowej Polski	780	17.01.2011	DZ-4140/44-3/AR/2010/2011
Wieleń Pomorski	Chociwel	Stargard	cmentarz przykościelny	780	17.01.2011	DZ-4140/44-3/AR/2010/2011
Wieleń Pomorski	Chociwel	Stargard	park dworski	1487	01.07.1982	KL.I.5340/15/82
Wierzchłąd	Stargard	Stargard	park dworski	1541	12.12.1980	KL.I.5340/87/80
Witkowo	Stargard	Stargard	kościół MB Różańcowej	1449	12.09.1958	Kl.V.-0/117/58
Ziemomyśl A	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1432	02.11.1990	Kl.3-5340/179/90
Ziemomyśl A	Dolice	Stargard	park pałacowy	1175	12.06.2013	DZ.5130.12.2013.IW
Ziemomyśl A	Dolice	Stargard	kościół (ruina)	1432	01.08.1956	Kl.V.-0/155/56
Żalęcino	Dolice	Stargard	park dworski	1536	02.09.1983	KL.I.5340/7/83
Żalęcino	Dolice	Stargard	kościół św. Maksymiliana Marii Kolbego	1421	22.12.1965	Kl.20/8/65
Żarowo	Stargard	Stargard	most kolejowy wąsk.	111	21.12.2002	DZ-4200/25/O/2001/2002
Żukowo	Suchań	Stargard	kościół św. Antoniego	1212	12.09.1958	Kl.V.-0/126/58
Żukowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1212	16.12.2013	DZ.5130.37.2013.AR

7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu

Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17.09.2010 r. zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne położone w Stargardzie zostały uznane za Pomnik Historii.

Obszar Pomnika Historii „Stargard zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne” obejmuje kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata, budynki plebanii oraz zespół obwarowań miejskich, na który składają się odcinki murów oraz Brama Młyńska (Portowa), Brama Wałowa, Brama Pырzycka, Baszta Białogłówna, Baszta Jeńców, Baszta Tkaczy (Lodowa), Baszta Morze Czerwone i trzy basteje.

Jest to trzeci obok osiedla katedralnego w Kamieniu Pomorskim i zespołu pocysterskiego w Kołbaczu Pomnik Historii na terenie województwa zachodniopomorskiego. Ściśle ustalone kryteria stawiają wysokie wymagania. „Uznanie zabytku za Pomnik Historii jest szczególną formą nobilitacji. Do tego trudnego i niezwykłego uprzywilejowania można zgłaszać zabytek nieruchomy o znaczeniu ponadregionalnym, o dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mający znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturalnego, utrwalony w świadomości społecznej i stanowiący źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń.”

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU

8.1. Analiza SWOT

Analiza mocnych i słabych stron oraz ocena szans i zagrożeń ma służyć określeniu podstawowych priorytetów programu opieki nad zabytkami. Należy zauważyć, iż niektóre aspekty mogą być zarówno atutem, jak i stwarzać problem w znalezieniu właściwych form opieki.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">- atrakcyjne położenie geograficzne powiatu, cenne tereny o walorach krajobrazowych i przyrodniczych dla rozwoju turystyki i rekreacji- przeprowadzenie inwentaryzacji i waloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego „Katalog zabytków Powiatu Stargardzkiego”;- duża ilość obiektów zabytkowych- duża ilość szlaków pieszych i ścieżek rowerowych- oznakowanie większości obiektów będących w rejestrze zabytków znakiem „Błękitnej Tarczy”	<ul style="list-style-type: none">- zbyt mały obszar objęty aktualnym planem zagospodarowania przestrzennego w gminach- niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytego dbania o zabytki- zły stan techniczny obiektów zabytkowych szczególnie na obszarach wiejskich- zbyt niskie nakłady na wspieranie zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">- rozwój turystyki i agroturystyki,- zwiększenie liczby tras rowerowych - turystycznych i szlaków o miejsca i obiekty zabytkowe,- rozbudowa baz turystycznych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych,- uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,- dofinansowania z budżetów samorządowych na odnowę obiektów zabytkowych,- pozyskiwanie funduszy na prace remontowe, konserwatorskie czy renowacyjne przy zabytkach ze środków Unii Europejskiej - większa świadomość o możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych	<ul style="list-style-type: none">- brak działań lub samowolne działania przy zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich- niska świadomość społeczna wartości dziedzictwa kulturowego i jego zarządzania- niski stan zabezpieczeń najcenniejszych obiektów zabytkowych (systemy monitoringu, antywłamaniowe i ppoż.)

9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

9.1. Priorytetowe cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego

Cele Powiatowego programu opieki nad zabytkami Powiatu Stargardzkiego zostały sformułowane w zgodności z zapisami art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, i odpowiadają wyznaczonym ustawowo celom, określonym w niniejszym dokumencie jako strategiczne i należące do kompetencji Powiatu:

Cel I: Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Cel II: Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Cel III: Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Cel IV: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

Cel V: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Cel VI: Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

Cel VII: Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z wymienionych wyżej celów, cel I dotyczy jedynie programów opracowywanych na szczeblu województwa, nie wchodzi zatem w obszar zainteresowań Zarządu Powiatu. Cel określony w punkcie II jest *de facto* postulatem, dotyczącym sposobu realizacji innych celów.

W niniejszym programie opieki nad zabytkami powiatu stargardzkiego przyjęto jako główne cele III, IV i V.

Zakłada się, że kierunki Powiatowego programu opieki nad zabytkami będą realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, właścicieli oraz zarządców obiektów, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, lokalnego środowiska naukowego.

W imieniu Powiatu Stargardzkiego zadania będą prowadzone przez powiatowe jednostki organizacyjne, w tym szkoły i in. oraz wydziały Starostwa Powiatowego w ramach zadań własnych we współpracy z powiatowymi służbami, inspekcjami i strażami, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. akty prawa miejscowego),
- finansowe (np. dotacje, nagrody),
- społeczne (np. edukacja, promocja, informacja).

9.2. Kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego

Realizacji sformułowanych wyżej celów służyć będą następujące działania:

1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości będących własnością powiatu; zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwale zachowanie ich wartości. Zapewnienie warunków do naukowego badania i dokumentowania obiektów zabytkowych.

Powiat Stargardzki jest właścicielem gmachu Starostwa Powiatowego przy ul. Skarbowej 1 w Stargardzie oraz zabytkowej linii kolei wąskotorowej Stargard-Ińsko - wpisanych do rejestru zabytków. Do najcenniejszych obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków należą gmachy: LO nr 1 przy ul. Staszica 1 oraz Zespół Szkół nr 1 w Parku 3. Maja w Stargardzie.

Wskaźnik oceny: wartość finansowa wykonanych prac remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych działaniom.

2. Udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych z budżetu Powiatu na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu powiatu stargardzkiego wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków.

Zamieszczenie informacji o możliwości ubiegania się o taką dotację na stronie internetowej starostwa i w innych mediach.

Zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXXIV/393/09 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 29. kwietnia 2009 r. oraz Uchwale zmieniającej uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków Nr XXXVIII/466/22 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 27 kwietnia 2022 r.

Wskaźnik oceny: wartość finansowa wykonanych prac remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych działaniom.

3. Informowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych o możliwości uzyskania dotacji i środków z innych źródeł niż budżet Powiatu na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.

Wskaźnik oceny: wartość finansowa wykonanych prac remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych działaniom.

4. Ustanawianie przez starostę na wniosek Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków. Zadaniem społecznych opiekunów zabytków jest podejmowanie działań związanych z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie, upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz współdziałanie w tym zakresie ze Starostwem oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wskaźnik oceny: liczba opiekunów społecznych.

5. Umieszczanie przez starostę w uzgodnieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiektach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie.

Wskaźnik oceny: liczba obiektów, na których zostały umieszczone znaki.

6. Monitoring sporządzania Gminnych Ewidencji Zabytków i Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami.

Gminnej Ewidencji Zabytków nie posiadają 2 gminy (Chociwel, Ińsko). Natomiast tylko 3 gminy (z 10 gmin w powiecie) posiadają aktualny /na moment sporządzania PPOnZ/ Gminny Program Opieki nad Zabytkami (Dobrzany, Miasto Stargard, Dolice).

Wskaźnik oceny: liczba nowych GEZ i GPOnZ w gminach.

7. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rozwoju turystyki w powiecie stargardzkim.

Wskaźnik oceny: ilość zrealizowanych działań, zakres wsparcia.

8. Organizacja wycieczek studyjnych – prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych; wystaw obejmujących dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze powiatu; konkursów poszerzających wiedzę na temat walorów dziedzictwa powiatu stargardzkiego, jego ochrony i zachowania; imprez promujących walory turystyczne powiatu i służące integracji jego mieszkańców; imprez kulturalnych; spacerów historycznych; spotkań muzealnych etc.

Wskaźnik oceny: ilość zrealizowanych działań, zakres wsparcia.

9. Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu i jego walorach turystycznych oraz obiektów zabytkowych ujętych w rejestrze zabytków województwa zachodniopomorskiego na stronie internetowej powiatu.

Wskaźnik oceny: aktualizacja i zamieszczanie informacji na stronie.

10. Wydawanie niekomercyjnych niskonakładowych wydawnictw (drukowanych: przewodników, map, albumów, widokówek, folderów itp. lub wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty CD) popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu; współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie.

Wskaźnik oceny: ilość zrealizowanych działań, zakres wsparcia.

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIAT STARGARDZKIEGO

10.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne

W realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne – określone w programach rządowych i wojewódzkich, oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym, a także narzędzia i środki własne Powiatu Stargardzkiego oraz partnerów uczestniczących w realizacji programu – Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów oraz organizacji pozarządowych.

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania starostwa zarówno z jednostkami samorządu położonych na terenie powiatu gmin, Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Stargardzie, jak i organizacjami pozarządowymi.

Zakłada się, że cele zakreślone w powiatowym programie opieki nad zabytkami będą osiągnięte w wyniku:

- współpracy władz powiatu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami i związkami,
- inicjatywy własnej władz powiatu.

10.2. Instrumenty finansowe

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, oprócz określenia zasad i form ochrony i opieki nad zabytkami porusza także zagadnienia finansowania prac przy zabytkach z udziałem środków państwa.

Art. 71. ust. 2 wspomnianej ustawy określa, że sprawowanie opieki nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych dla obiektów, których właścicielem lub użytkownikiem jest samorząd, stanowi zadanie własne samorządu. Jednak art. 73 mówi, że osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów

Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa. Art. 74. 1. mówi, że dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Art. 74.2. - Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest udzielana ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku mogą udzielać także jednostki samorządu terytorialnego. Wskazuje na to art. 81. 1. – „W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale 2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków”.

Dodatkowym ze źródeł finansowania są: Fundusz Kościelny, Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Unii Europejskiej.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego będzie realizowany w ramach możliwości finansowych Powiatu.

11. MONITORING DZIAŁANIA PROGRAMU

Zgodnie z art. 87, ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za monitorowanie realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami odpowiada Zarząd Powiatu, który co dwa lata sporządza stosowne sprawozdanie i przedstawia je Radzie Powiatu. Wyniki osiągnięte przy realizacji Programu powinny być oceniane na podstawie stopnia realizacji działań wyszczególnionych powyżej. Z upływem czasu program może podlegać modyfikacjom i uzupełnieniom.